

Resumé

Fysisk aktivitet som forebyggende og sundhedsfremmende strategi – En undersøgelse af fysisk aktivitet og idræt brugt som forebyggelse og sundhedsfremme i to udvalgte kommuner.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i de velfærdspolitiske forandringer, der har fundet sted i de seneste år på det kommunale forebyggelses- og sundhedsfremmeområde. Forandringer, der har betydet, at danske kommuner specielt efter strukturreformen i 2007 er begyndt at anvende fysisk aktivt som sundhedsfremme.

I del 1 *Introduktion til undersøgelsen* præsenteres formålet med undersøgelsen. Et centralt formål er at skabe forståelse for, hvordan de velfærdspolitiske forandringer påvirker idrætsfeltet, det vil sige, hvordan og i hvilken grad den velfærdspolitiske logik påvirker idrætsfeltet, samt hvordan de forskellige positioner i idrætsfeltet agerer på dette.

Del 3 *Idrætsfeltet og kommunerne* rummer en historisk analyse af idrætsfeltet fra feltets opkomst til i dag. For at få en praksisnær forståelse af, hvordan de nye samarbejdsprojekter omkring fysisk aktivitet som sundhedsfremme påvirker de agerende i idrætsfeltet, rummer undersøgelsen desuden et kvalitativt casestudie af fire kommunale projekter rettet mod fysisk inaktive borgere i to kommuner. I de fire udvalgte projekter samarbejder kommunen med idrætsorganisationer, idrætsforeninger og andre udbydere af idræt. To af de kommunale projekter er rettet mod børn og to mod voksne fysisk inaktive borgere. Projekterne er præsenteret i del 4 *Præsentation af de fire casestudier*

I del 2 *Teori og Metode* præsenteres det teoretiske fundament for undersøgelsen, som er den franske sociolog Pierre Bourdieus sociologi og metodologi. Bourdieus begreber felt, kapital, habitus og symbolsk vold er centrale begreber i undersøgelsen. Undersøgelsen rummer dog

også en teoriudforskning. Et andet centralt formål med undersøgelsen har nemlig været at få indsigt i, hvorvidt Bourdieus sociologi og metodologi er anvendelig i forhold til et nutidigt studie af de velfærdspolitiske forandringer, der foregår i mødet mellem stat, kommuner og idrætsfeltet. Den empiriske indsigt i undersøgelsesfeltet opnået gennem casestudierne har haft til formål at bidrage til en nuancering af Bourdieus sociologi. Den indsamlede empiri består af dokumenter, feltobservationer og kvalitative interview.

I del 5 *Analyse og fortolkning* analyseres det empiriske materiale indsamlet gennem casestudierne. Analyserne viser et behov for at udfordre og supplere Bourdieus sociologi og samfundstænkning. Ifølge Bourdieu består de moderne vestlige samfund af relativt autonome felter, det vil sige sociale rum med specifikke logikker og krav, der hverken konkret eller abstrakt er sammenlignelige med de forhold og regelsæt, der styrer andre felter. Analysen af casestudierne viser, at der er behov for at nuancerer denne samfundsforståelse. For at få en komplet teoretisk forståelsesramme til at kunne forstå det, der foregår i den kommunale projektkultur og i idrætsfeltet, har det været nødvendigt at supplere Bourdieus teoretiske udlægning med nyere samfundsteorier. De to franske sociologer Luc Boltanski og Eve Chiapellos teori om den tredje kapitalismens ånd (2005) samt den danske filosof Anders Fogh Jensens teori om projektsamfundet (2009) har udvidet min teoretiske værktøjskasse. De har gjort det muligt at foretage en analyse af selve projektlogikken og projektkulturen. I analysen af de fire projekter indtræder de teoretiske tilgange i et gensidigt samspil. De teoretiske og analytiske begrebsrammer er hinandens forudsætning for at opnå en forståelse af de forskellige lag i empirien. Et eksempel på teorisammensmeltningen ses eksempelvis, i hvordan jeg ved at anvende både Bourdieu, Boltanski, Chiapellos og Fogh Jensen tilgang kan vise, at de socialt udsatte familiers mangel på det, Anders Fogh Jensen kalder konnektionskompetence, kommer til at udgøre en form for reproduktion af de i samfundet gældende dominansstrukturer, idet de socialt udsatte borgeres manglende evne til at tilkoble sig projekterne kommer til at fungere som social stigmatiserings- og udstødningsmekanisme. Et andet supplement til Bourdieus teoretiske værktøjskasse, som analysen af casestudierne åbnede for tilføjelse af, er kapitalformen *spatial kapital*. Ved at medtage et rummeligt blik i analysen blev det muligt at undersøge, hvordan de fysiske lokaliteter, hvor projekterne fin-

der sted, giver anledning til forskellige former for handlemuligheder og relationer. Jeg viser gennem analyserne af rum, hvordan den spatiale dimension er nødvendig at inddrage, når der tænkes i projekter omhandlende idræt og motion, der henvender sig til specifikke målgrupper. Det handler om at øge bevidstheden om rummernes betydning for aktiviteten, at have blik for det relationelle forhold, der eksisterer mellem målgruppe og rum, at være bevidst omkring hvilke relationer der er mulige i hvilke rum, og endelig at have øje for den betydning rummet som fysisk og mentalt rum har for, om de agerende overhovedet vil tilkoble sig.

Del 6 *Diskussion, konklusion og perspektivering* er en opsamling og diskussion af undersøgelsen resultater. Ved at foretage en feltanalyse har jeg kunnet vise, hvordan den traditionelle danske foreningsmodel er under forandring. Feltanalysen har tegnet et billede af et historisk set stærkt idrætsfelt, bestående af idrætsforeninger, med idræt delt op i forskellige aktiviteter, som var styret af et fast sæt regler. Feltanalysen har vist, at de agerende i feltet var uenige om, hvilke værdier og idrætskapitaler, der skulle have mest anerkendelse i feltet, men at de byggede på en fælles forståelse af idræt, en fælles doxa. Der var i feltet nogle helt grundlæggende forhold, som man aldrig var uenige om, og det var, at det var den organiserede idræt, man arbejdede for, en idræt som havde sine rødder i foreningskulturen. Feltanalysen har vist, hvordan eksterne samarbejdspartnere historisk set har støttet op om denne selvforståelse, og hvordan feltet derfor har haft en høj grad af relativ autonomi. Feltanalysen har samtidig vist, at de forandringer, der pågår, blandt andet på grund af Strukturreformen, har ændret ved de eksterne samarbejdspartneres forventninger til de agerende i idrætsfeltet. Den har vist, at der fra eksterne partners side er opstået en stærk interesse for, at de agerende i idrætsfeltet indoptager nye opgaver, der rummer felteksterne logikker for idrætsdeltagelsen. Gennem feltanalysen har det også været muligt at vise, hvordan de centrale agerende i feltet har reageret på denne opfordring.

I afhandlingen diskuterer jeg, hvordan formålet med at anvende Bourdieus feltanalyse ikke er at slå fast, hvorvidt idrætsfeltet er fuldstændigt autonomt eller ej. Formålet med feltanalysen er snarere at spore de kræfter, som virker i retning mod en øget autonomi, og de kræfter som trækker i den modsatte retning. I en Bourdieu inspireret analyse findes feltets egenart

ved den kulturelle pol, mens omsætteligheden og omsætningen af egenarten findes ved den økonomiske pol. Derfor skal man gennem en analyse af agenternes placering i forhold til disse to poler vurdere styrkeforholdet mellem de kræfter, der virker hen imod øget autonomi og de kræfter, som svækker autonomien. I analysen har jeg vist, hvordan både den økonomiske og velfærdspolitiske logik i disse år har en stærk indflydelse og påvirkning på idrætsfeltet, og at begge logikker trækker de agerende i feltet over mod den felteksterne pol.

Analysen har desuden vist, at det ikke, som jeg først antog, er presset fra stat og kommuner, der er den egentlige årsag til forandringerne i idrætsfeltet. Med analysen af idrætsfeltet og de kommunale projekter for fysisk inaktive borgere viser jeg, hvordan årsagen til forandringerne ligger i selve det strukturelle lag. Således er både stat og kommuner også underlagt de samme strukturelle forandringer som idrætsfeltet. Ved at inddrage Boltanski og Chiapellos teori om den tredje kapitalismes ånd, er det muligt at vise, hvordan de kommunale projekter er udtryk for en ny samfundsstrukturering, hvor selvrealisering, innovation, fleksibilitet og omstillingsparathed er de nye normative støttepunkter. En ny strukturering bygget op omkring en projektkultur, hvor det at lade sig udnytte og indgå i så mange former for projekter og netværk som muligt, er måden at akkumulere symbolsk kapital på. Analysen viser dog også, at stat og kommuner stadig værdsætter idrætsforeningerne for deres rolle som stedet for ”opdragelse” og indlæring til demokrati og fællesskab. Den kollektivistiske logik og værdi, som med projektkulturen bliver opløst til fordel for et fokus på individet, er således samtidig den logik og værdi som idrætsforeningerne tillægges, og som velfærdsinstitutionerne ønsker at drage nytte af hos idrætsforeningerne. Et forhold der peger på, at idrættens *illusio* stadig er intakt.

I del 5 *Analyse og fortolkning* samles løbende op på undersøgelsens empiriske fund. Et væsentligt resultat, der er kommet ud af mine analyser af casestudierne er et forhold omkring projektkulturen. Analysen af casestudierne viser, at det, der først og fremmest fremstår som betydningsbærende for projekternes succes, er, at projekternes målgruppe, hvoraf de fleste er socialt udsatte borgere, går fra at være passive borgere til at bliver aktivt handlende borgere. Analysen af den måde projekterne er struktureret på viser, at den engagerede borger er fundamentet for projekternes succes, og ligeledes er borgernes evne til tilkobling, selvmoti-

vation og engagement afgørende for, om de aktiviteter, der forgår i projekterne, lever videre eller nedlægges. Ud fra analyserne af observationer og interviews fremgår det, hvordan det at have øje for og sociale kompetencer i forhold til at finde det attraktivt at tilkoble sig de kommunale projekter ikke ligger lige for hos de socialt udsatte borgere. Det betyder, at de socialt udsatte familiers mangel på konnektionskompetence kommer til at udgøre en form for reproduktion af de i samfundet gældende dominansstrukturer, idet de socialt udsatte borgeres manglende evnen til at tilkoble sig projekterne kommer til at fungere som social stigmatiserings- og udstødningsmekanisme. Ved at analysere empirien ud fra Bourdieus begreber om doxa, symbolsk vold og habitus, har mine studier vist, hvordan projekterne rettet mod fysisk inaktive børn og voksne på flere områder er konstrueret ud fra en middelklassehabitus. Det betyder, at de kompetencer, det kræves for at indgå i projekterne reelt set udelukker den målgruppe, de var tiltænkt, nemlig de socialt udsatte borgere.